

УДК 378.147.091.3:37.011.3-051

МИКОЛА НОСКО

ОЛЕКСАНДР ПРОНІКОВ

НАТАЛІЯ ТЕРЕНТЬЄВА

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка

ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ЯК СУПРОВІД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Здійснено аналіз технологій навчання як супроводу підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти (ЗВО). Зазначається, що технологія є певним механізмом, який повинен привести у перетворюючий рух педагогічну дійсність, всю систему вищої освіти. Проблеми технологій навчання є породженням усвідомлення викладачами ЗВО відриву педагогічної науки від практики. Рушійною силою цього перетворення є практико-орієнтована наука. Наголошується на зустрічному русі теорії та практики, які й породжують технологію. Проаналізовано використання технологій навчання при формуванні освітніх компетентностей у процесі підготовки майбутніх учителів.

Ключові слова: технології навчання, підготовка майбутнього вчителя, вищий навчальний заклад, освітні компетентності

Постановка проблеми. Трансформація духовних засад українського суспільства є суттєвою передумовою вирішення низки завдань, продиктованих стратегією його оновлення та європейської інтеграції. Важливим фактором, що впливає на динаміку цього процесу, є розвиток технологій навчання у ЗВО, як супровід підготовки майбутнього учителя. Саме від викладача ЗВО залежить набуття студентами необхідних освітніх компетентностей.

Технологія є певним механізмом, який повинен привести у перетворюючий рух педагогічну дійсність, всю систему вищої освіти. Проблеми технологій навчання є породженням усвідомлення викладачами ЗВО відриву педагогічної науки від практики. На наше переконання, термін «технологія навчання» слід вживати тоді, коли є чітка алгоритмічна послідовність і гарантується одержання кінцевого результату. Аналіз будь-якої технології навчання передбачає розкриття притаманного їй алгоритму дій і пояснення критеріїв гарантованого результату. Сутність технології навчання полягає в побудові системи навчальних завдань і розробці алгоритму дії майбутнього вчителя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій психолого-педагогічної літератури вітчизняних та зарубіжних вчених засвідчує існування таких словосполучень, як: «педагогічна технологія», «навчальна технологія», «технологія навчання», «технологія виховання», «технологія розвитку особистості», «технологія особистісного впливу», «технологія творчої діяльності», «інформаційні технології» (Алфімов, 2000). До того ж, поняття «технологія» інтерпретується неоднозначно. Нами, зокрема, поняття «технологія навчання» розглядається як спосіб взаємодії суб'єктів освітньої діяльності.

Аналогічну точку зору висловлюють більшість дослідників. Так, І.А.Зязюн, аналізуючи філософські проблеми гуманізації і гуманітаризації освіти, акцентує увагу на педагогічній майстерності майбутнього вчителя та удосконаленні технологій в освітньому процесі педагогічних ЗВО (Зязюн, 2000, с. 59). Л. А. Байкова технологією вважає певну послідовність операцій, дій, спрямованих на досягнення навчально-виховної мети (Байкова, 1994, с. 13). В. П. Беспалько педагогічну технологію розглядає як систему, в якій послідовно втілюється на практиці заздалегідь спроектований навчально-виховний процес (Беспалько, 2000, с.134). М. В. Кларін технологію визначає як системність і конструювання навчального процесу, які гарантують досягнення поставленої мети (Кларін, 1989, с. 24). Н. Є. Щуркова розглядає технологію як суму науково обґрунтованих заходів виховного впливу на людину чи групу людей, окрему галузь професійної підготовки педагога, пов'язану з його творчістю і майстерністю (Щуркова, 1993, с.68).

Суспільство потребує сьогодні самостійно мислячих людей, здатних до самореалізації на основі об'єктивної самооцінки. Американський економіст Лестер Туроу прогнозує, що основи існуючого суспільства у двадцять першому столітті зазнають потрясіння з боку технології й ідеології. «Технологія робить кваліфікації і знання єдиним джерелом стійкої стратегічної переваги» (Туроу, 1999, с. 384).

Усвідомлюючи це, все більше майбутніх учителів намагаються оволодіти потрібними їм знаннями, практичними й інтелектуальними уміннями для самоствердження та самореалізації в цьому житті. Домогтися означеної мети можна лише засобами особистісно орієнтованих технологій. Навчання, яке орієнтоване на абстрактного середнього студента, засвоєння й відтворення ним знань, умінь та навичок, не відповідає вимогам сьогодення.

Світовий досвід показує, що головний стратегічний напрямок розвитку системи ЗВО в провідних країнах світу лежить на шляху вирішення проблеми особистісно орієнтованої освіти. Вона відбиває гуманістичний напрямок у філософії, педагогіці та психології.

Мета статті. Здійснити конструктивно критичний аналіз технологій навчання як супроводу підготовки майбутніх учителів і визначення можливостей використання накопиченого вітчизняного та світового досвіду в умовах сучасної вищої школи України.

Виклад основного матеріалу. Врахування індивідуальних особливостей того, хто вчиться, відзначали відомі радянські психологи: Л. В. Виготський (теорія зони найближчого розвитку дитини), П. Я. Гальперін (теорія поетапного формування розумових дій) та О. О. Леонтьєв (психологія спілкування). Однак в умовах панування авторитарного стилю в педагогіці реалізувати ці ідеї стосовно кожного студента було абсолютно неможливо.

У сучасних умовах особистісно орієнтованого навчання викладач ЗВО виконує іншу роль і функцію в навчальному процесі. Якщо за традиційної системи освіти викладач разом з підручником були основними і найбільш компетентними джерелами знання, а викладач був до того ж і контролюючим суб'єктом пізнання, то згідно нової парадигми освіти викладач виконує більше роль організатора самостійної активної пізнавальної діяльності студентів, компетентного консультанта та помічника. Його професійні уміння повинні бути спрямовані не просто на контроль знань і умінь студентів, а на діагностику їх діяльності, щоб вчасно допомогти кваліфікованими діями усунути виявлені труднощі пізнання й застосування знань. Ця роль значно складніша, ніж за традиційного навчання, і вимагає від викладача вищої майстерності.

Особистісно орієнтована освіта передбачає диференційований підхід до навчання з урахуванням рівня інтелектуального розвитку студента, а також його підготовки з даного предмету, здібностей і задатків. Майбутній учитель має стати центральною фігурою навчального процесу. Його пізнавальна діяльність має знаходитися в центрі уваги педагогів-дослідників, розроблювачів освітніх програм і засобів навчання, адміністративних працівників.

Послідовна реалізація особистісно орієнтованого підходу до майбутнього вчителя в освітньому процесі ЗВО передбачає цілісність його особистості. Отже, суспільство інформаційних технологій, або постіндустріальне суспільство, на відміну від індустріального суспільства кінця XIX – середини XX століть, набагато більше зацікавлене в тому, щоб його громадяни були здатні самостійно й активно діяти, приймати рішення, гнучко адаптуватися до зміни умов життя. Ще недавно вирішити ці завдання було неможливим через відсутність реальних умов для їх виконання за традиційного підходу до освіти й засобів навчання. За останні 10–15 років такі умови якщо не створені повністю, то починають створюватись в різних країнах світу (Навроцький, 2000).

Насамперед, це умови, що зможуть забезпечити такі можливості: залучення кожного студента до активного пізнавального процесу, причому не пасивного оволодіння знаннями, а активної пізнавальної діяльності, застосування знань на практиці та чіткому усвідомленні, де, яким чином і з якою метою ці знання можуть бути застосовані; співробітництва при рішенні різноманітних проблем, коли потрібно виявляти відповідні комунікативні уміння; широкого спілкування із однолітками з інших навчальних закладів свого регіону, інших регіонів країни та інших країн світу; вільного доступу до необхідної інформації в інформаційних центрах не тільки свого навчального закладу, а й наукових, культурних, інформаційних центрах усього світу з метою формування власної незалежної й аргументованої думки з тієї чи іншої проблеми; постійного випробування своїх інтелектуальних, фізичних, моральних сил для вирішення виникаючих проблем, уміння їх вирішувати спільними зусиллями, виконуючи часом різні соціальні ролі.

Вітчизняні ЗВО, використовуючи світовий досвід, мають створити умови для підготовки майбутнього вчителя, який би володів зазначеними якостями та здобув необхідні компетентності. Це завдання вирішить не стільки зміст освіти, скільки інноваційні технології навчання. Сьогодні існує необхідність в очному, дистанційному та заочному навчанні, на основі сучасних інформаційних технологій. Як супровід підготовки майбутнього вчителя все ширше використовуються джерела інформації, зокрема, електронні засоби (радіо, телебачення, комп'ютери). Важливе місце в їх інформаційному забезпеченні відіграють також глобальні телекомунікаційні мережі інтернет.

Вирішувати актуальні проблеми педагогіки треба ефективно і послідовно, причому в досить короткий термін, тому що потреби перебудови освіти й розвитку відповідної навчально-матеріальної бази ЗВО очевидні вже сьогодні. Широке впровадження в освітній процес нових педагогічних, навчальних та інформаційних технологій й дозволить змінити саму парадигму освіти. Нові інформаційні технології дозволять найбільше ефективно реалізувати можливості закладені в нових педагогічних технологіях. Поки викладач не переконається сам у дієвості тієї чи іншої технології, він не зможе їх застосовувати адекватно, а отже, й ефективність від «адміністративного» підходу до їх запровадження буде дуже сумнівна.

На основі системно-змістовного та структурно-порівняльного аналізу розвитку методичної підготовки майбутнього вчителя встановлено, що з початком XXI століття їх теоретична та методична підготовка почала знову набувати питомої ваги. Зокрема, самостійність у визначенні змісту, структури та основних організаційних форм кожним ЗВО. Наш власний багаторічний досвід свідчить, що здійснюючи заходи по

удосконаленню освітнього процесу у ЗВО, необхідно його оптимізувати. Саме технології навчання повинні стати супроводом підготовки майбутнього вчителя. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є використання опорних схем при вивченні навчального матеріалу (Проніков, 2009, с.34).

Необхідність вивчення педагогіки, як наукової дисципліни, для майбутнього вчителя є обов'язковою. Для нього це один з найважливіших професійних предметів. Знання студентами основ педагогіки має важливе значення для формування їх педагогічних компетентностей. Програма навчального курсу базується на таких розділах: загальна педагогіка, теорія навчання, теорія виховання, школознавство. Якість засвоєння навчального матеріалу оцінюється за результатами поточної перевірки, при захисті курсової роботи, підсумкової перевірки, теоретичних та практичних знань, при складанні поточного та державного іспиту.

На прикладі навчальної дисципліни «Педагогіка», розділу «Теорія навчання», розглянемо один із фрагментів технології навчання, як супроводу підготовки майбутнього учителя фізичної культури у Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка. Деякі актуальні питання університетської педагогіки представлені у вигляді опорних схем.

Вид навчання – це методична система, який властива єдність цілей, змісту, внутрішніх механізмів, методів і засобів конкретного способу навчання.

Таблиця 1

Види навчання

Догматичне навчання	Метою є запам'ятовування, завчання без обов'язкового осмислення фактів.
Пояснювально-ілюстративне навчання	Мета – збагачення знаннями, що передаються в готовому вигляді, і способами діяльності в типових ситуаціях; викладач не просто передає знання, а пояснює, студент усвідомлює їх у процесі розумової діяльності; сприяє розвитку сприйняття, пам'яті, уяви, емоцій, репродуктивного мислення і виконавської діяльності.
Проблемне навчання	Мета – навчання шляхом самостійного оволодіння знаннями студентом при вирішенні навчальних проблем; розвиток творчого мислення і пізнавальної активності студентів.
Програмоване навчання	Мета – управління навчальним процесом; навчання по програмах, розрахованих на порціонну подачу матеріалу, покроковий контроль засвоєння й оперативну допомогу студентам.

Види навчальних програм: лінійна, розгалужена, змішана, адаптивна (що сама пристосовується до рівня навченості і можливостям студента).

Технологізація процесу навчання – пошук таких дидактичних підходів, що могли б перетворити навчання в «виробничий процес з гарантованим результатом».

Активізація навчання – діяльність викладача, спрямована на розробку і використання такого змісту, методів, засобів, форм навчання, що сприяють підвищенню інтересу, самостійності, творчій активності студентів у засвоєнні знань, формуванні умінь, навичок, розвитку здібностей прогнозувати виробничу ситуацію і приймати рішення.

Таблиця 2

Характерні риси технологій

Педагогічна технологія	- послідовний і безперервний рух взаємозалежних компонентів, етапів, станів педагогічного процесу і дій його учасників
Технологія навчання	- спосіб реалізації змісту навчання, передбаченого навчальними програмами, що представляє систему форм, методів і засобів навчання, що забезпечує найбільш ефективне досягнення поставлених цілей
Структура технології навчання	- цілі навчання; - зміст навчання; - засіб взаємодії (засіб викладання, мотивації), організація навчального процесу; - студент, викладач; - результат діяльності, у тому числі рівень професійної підготовки.

Активні методи навчання – способи інтенсивного розвитку пізнавальних мотивів, інтересу, творчості студентів.

Ділова гра – форма створення предметного і соціального змісту майбутньої професійної діяльності фахівця, моделювання таких систем відносин, що характерні для цієї діяльності.

Наведений приклад фрагменту використання опорних схем є одним із багатьох, який доводить, що особистість майбутнього вчителя повинна бути у центрі уваги викладача ЗВО, а в тандемі викладач-студент діяльність навчання та пізнавальна діяльність є провідними. Традиційна парадигма освіти викладач-підручник-студент має бути замінена на нову: студент-підручник-викладач.

Застосування сучасних технологій навчання є також необхідною умовою формування евристично-креативного мислення майбутнього учителя. Важливо кожному викладачеві визначитися щодо пріоритетів у технологіях навчання, з урахуванням поставленої мети освіти, інтересів розвитку особистості студента в процесі набуття ним необхідних компетенцій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз накопиченого досвіду використання сучасних технологій навчання в освітньому процесі ЗВО сприяє формуванню у майбутнього вчителя педагогічних компетентностей. Особистість студента повинна бути у центрі уваги педагога. Діяльність навчання та пізнавальна діяльність повинні бути провідними в тандемі викладач-студент. Традиційна парадигма освіти викладач-підручник-студент має бути замінена на нову: студент-підручник-викладач. Доведено, що технологія є певним механізмом, який повинен привести у перетворюючий рух педагогічну дійсність, всю систему вищої освіти. Подальше дослідження проблеми дозволить удосконалювати освітній процес підготовки майбутнього вчителя.

Список використаних джерел

- Алфімов Д.В. Інноваційна освітня система вищої школи: шляхи відродження // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: зб. наук. пр. / Ред. кол. Л.І. Даниленко та ін. – К.: Логос, 2000. – С. 158 – 160.
- Зязюн І. А. Філософські проблеми гуманізації і гуманітаризації освіти / Зязюн І. А. // Педагогіка толерантності. – 2000. – № 3. – С. 58–61.
- Байкова Л. А. Технологія ігрової діяльності / Байкова Л. А. – Рязань: Рязанський державний педагогічний університет, 1994. – С. 13.
- Беспалько В. П. Психологічні парадокси освіти / Беспалько В. П. // Педагогіка. – 2000. – № 5. – С. 13–20.
- Кларин М. В. Педагогічна технологія в навчальному процесі. Аналіз зарубіжного досвіду / Кларин М. В. – М.: Знання, 1989. – 75 с.
- Щуркова Н. Е. Педагогічна технологія як навчальна дисципліна / Щуркова Н. Е. // Педагогіка. – 1993. – № 2. – С. 66–70.
- Туроу Л. Будущеє капіталізму / Лестер Туроу. – Новосибірськ: СОРАН, 1999. – С. 384.
- Навроцький О.І. Вища школа України в умовах трансформації суспільства. Монографія. – Х.: Основа, 2000. – 240 с.
- Проніков О.К. «Вчитель – вчителів» // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка.// Випуск № 72. Серія: Педагогічні науки. – Чернігів, 2009. – № 72. – С. 32 – 37.

References

- Alfimov D.V. Innovative Educational System of Higher Education: Ways of Revival // Pedagogichni innovatsiyi: ideyi, realiyi, perspektivy: zb. nauk. pr. / Red. kol. L.I. Danylenko ta in. - K.: Logos, 2000. - P. 158 - 160. (in Ukrainian)
- Ziazun I.A. Philosophical Problems of Humanization and Humanitarization of education / Ziazun I.A. // Pedagogika tolerantnosti. - 2000. - No. 3. - P. 58-61. (in Ukrainian)
- Baikova L. A. Tiekhnologiya igrovoy deyatel'nosti / Baikova L. A. - Ryazan: Ryazan State Pedagogical University, 1994. - P. 13. (in Russian)
- Bespalko V.P. Psychological paradoxes of education / Bespalko V.P. // Pedagogika. - 2000. - No. 5. - P. 13-20. (in Russian)
- Klarin M. V. Pedagogicheskaya tekhnologiya v uchebnoy protsesse. Analiz zarubezhnoy opyta / Klarin M. V. - M.: Znaniye, 1989. - 75 p. (in Russian)
- Shchurkova N. E. Pedagogical Technology as a Discipline / Shchurkova N. E. // Pedagogika. - 1993. - No. 2. - P. 66-70. (in Russian)
- Lester Turou. Budushcheye kapitalizma / Lester Turou. - Novosibirsk: SORAN, 1999. - P. 384. (in Russian)
- Navrotsky O.I. Vyshcha shkola Ukrainy v umovakh transformatsiyi suspilstva. Monografiya. - Kh. Osнова, 2000. - 240 p. (in Ukrainian)
- Pronikov O. K. Teacher of Teachers // Visnyk Chernigivskogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu imeni T. G. Shevchenka.// Vypusk No. 72. Seroya: Pedagogichni nauky. - Chernihiv, 2009. - № 72. - P. 32 - 37. (in Ukrainian)

NOSKO M., PRONIKOV O., TERYTYEVA N.

National University of "Chernihiv Collegium" named after T. Shevchenko

TEACHING TECHNOLOGIES AS PART OF TRAINING FOR FUTURE TEACHERS

The article analyzes teaching technologies as part of training for future teachers in higher educational establishments. In particular, it is noted that technology is a certain mechanism that should lead to the transformation of pedagogical reality and the entire system of higher education. Teaching technologies problems are a result of the recognition of pedagogical science separation from the practice by the university teachers. The term "teaching technology" should be used when there is a clear algorithmic sequence and guaranteed final result. Analysis of any teaching technology involves disclosing the relevant algorithm and explaining the criteria of the guaranteed result. The essence of teaching technology is to build a training system and develop a future teachers' actions algorithm. The notion "teaching technology" is considered as a way of interaction between subjects of educational activities and part of future teachers' training on the example of the course "Pedagogy", section "Theory of Education."

The study notes that personally-oriented education involves a differentiated approach to learning, taking into account the level of intellectual development of the student, as well as his training on the subject, abilities and skills. The future teacher should become the central figure of the educational process, his cognitive activity should be the centric one for educators-researchers, developers of educational programs and means of education, of administrative employees.

The consistent implementation of the personally oriented approach to the future teacher in the educational process is analyzed. It presupposes the integrity of his personality. It is emphasized that domestic universities should create conditions for the development of an individual who possesses the specified qualities. The solution to this problem will contribute not only to the content of education, but also to the innovative teaching technologies. Today there is need not only in the intramural, but also distance education. Electronic media (radio, television, and computers) are used as major source of information. Global telecommunication networks of the Internet are also important to get information.

It has been determined that teaching and cognitive activity should be core in the tandem between teacher and student. The traditional paradigm of education teacher-textbook-student should be replaced by a new one: student-textbook-teacher.

Key words: *teaching technologies, preparation of future teacher, higher educational institution, educational competencies.*

Стаття надійшла до редакції 10.02. 2018 р.